

Prisedel je k moji mizi, da sem čisto natanko videl njegov izmučeni obraz; naročil je novo steklenico, pritisnil roko k ustnicam in mi zaupljivo govoril:

»Vse to, kar se godi sedaj okrog nas, ni gibanje — ampak — — ampak čakanje, ali se Vam ne zdi tako? — čakanje smrti ali poroda: s porodom šele pride življenje — — kakor da bi sedeli ob na smrt bolnem bolniku in čakali njegove zadnje ure. Same smrtne groze — — in dolgčas, dolgčas — —«

Pil je v dolgem požirku, vstal, pokazal z roko proti drugi sobi in rekel:

»Sedaj grem tja — tam je veselo — —«

Toda tam je klavir obmolknil, ljudje so vstajali in prišel je plačilni: »Plaćati, prosim!«

»Kaj je že konec, tako hitro konec?« se je prestrašeno začudil. »Tako hitro konec?« —

Med vrati je omahnil nazaj proti meni, me pogledal v oči in izpregovoril:

»Veste, ona me je zapustila — — Rozi, in je šla. Šla je. Okradila me je in je šla. Jaz sem jo imel rad, to dekle, zelo rad — — Danes sem oprezoval okrog in sem jo zagledal z mladim oficirjem na promenadi — — bila je v novi obleki, v čisto novi obleki — —«

Njegov korak je bil pijan in je umiral na trotoarju.

KELIH.

Ivan Dornik.

I.

Ko se je zvečerilo, je prilezlo čez klanec nekaj, česar Polde, ki je pometal sproti sneg s praga, ni mogel razločiti. Bilo je nekaj temnega, čez in čez pokritega s snegom. Polde je videl — potrudil je svoje stare oči, da je videl — kako je s silo tiščalo dvoje nog po celem dalje, kako se je zibalo telo sem in tja, kakor bi hotelo pasti, kako je roka trudoma prestavljala palico.

»Bog se usmili, popotni!« je vzdihnil Polde.

Uprl se je ob metlo in čakal.

Popotni je prišel do kolovoza, ki je peljal s ceste do hiše. Obstal je in se ogledal. Nato je nameril korak proti hiši.

»Kako, da je zašel iz vasi sem doli? Da si ni odpočil v vasi?« je mislil Polde.

Popotni je gazil po snegu proti njemu. Ko je prišel do praga, je dvignil glavo in pozdravil:

»Dober večer!«

Nato je zakašljaj, se sklonil skoro do tal in vzdihnil. Polde je slišal, kako mu je hropelo v prsih. Gledal je v njegov obrasli obraz, v njegovo dolgo, belo brado, vso zasneženo, v njegove oči, ki so bile krotke, od snežink ali od solz vse mokre? In je odzdravil:

»Bog ga daj! Slabo pot imate!«

»Ali bi dobil prenočišča?« je dvignil popotni k njemu oči. »Ustavil sem se bil v vasi in poprosil, pa nimajo nikjer prostora.«

»Za popotne in revne,« je pristavil Polde, »ker ga v srcu nimajo. V srcu mora biti prostor, v srcu. — Tudi tukaj ne vem, kako bo. Jaz ne morem reči ničesar, sam visim pri hiši, tako iz usmiljenja. Nisem domač, le trpe me, da postorim to ali ono. Gospodinjo bo treba vprašati, toda trda je, kakor vsi sedaj —«

In prislonil je metlo ob zid, si otrkal čevlje ter stopil v vežo. Ko je odprl hišna vrata, je obstal pri pragu. Gospodinja je pripravljala hlebe, na fleh so se valjali otroci in se obmetavali z drobtinami. Pri peči je sedel soldat in jedel klobaso.

»Popotni je zunaj —«

»Naprej naj gre!« se je zadržala gospodinja in ga ni pogledala.

»Star je, komaj da stoji in na vasi ga niso nikjer sprejeli. Ves je premrt in zasnežen, saj bo zmrznil.«

»Naj zmrzne! Kam naj ga denem? V listje, če hoče —«

»V listju bo zmrznil —«

»V listje, če hoče, pravim!«

Polde se je obrnil. Ko je stopil zopet pred vežo, je dejal:

»Težko bo. Samo v listju, pravi gospodinja, da lahko ostanete, drugje da ni prostora. — Vzel bi Vas k sebi, ko bi mogel in smel. Toda v nekem kotu ležim na slami, v shrambi za orodje. Samo visim pri hiši, Bog se usmili! Toda v listju ni nič bolje, kakor če bi ležali zunaj.«

Popotni ga je pogledal s svojimi mokrimi očmi in Poldetu se je zdelo, da so se tiste oči mehko, milo nasmejale.

»Že dobro,« je dejal popotni, »že dobro tudi v listju!«

Stopil je za Poldetom proti šupi, ki je bila naslonjena na hlev. Sneg jima je škripal pod nogami, veter jima ga je bril v obraz; nosnice so se sprijemale, kakor da bi hotele primrzniti druga k drugi.

»Vi hodite po svetu,« je izpregovoril Polde, »ali ste kje v tem času srečali človeka, ki bi bil podoben prejšnjim ljudem? Kaj ne, da ne? Ne rečem, da ni nobenega več, toda tisti hodijo sami zase in molče. In molče. Jaz slonim tukaj pri tej hiši in gledam. Včasih

grem po vasi, tudi gori v hribe, in gledam. Koliko greha in koliko solz! — Tukaj je! Pa bolj globoko se zarijete, da ne pride mraz do Vas. Lahko noč!»

»Lahko noč!» je odgovoril berač.

»Saj bo zmrznil,« je vzdihnil Polde, ko je stopil zopet na prag. »Ni prostora, pravijo, v celi vasi ni prostora za enega popotnega! Ko bi naši fantje vedeli to!« —

In zmislil se je fantov in mož, ki se bore nocoj to noč bogve kje daleč gori v snegu in mrazu, pa sami ne vedo, zakaj, in hrepene domov ter z gorkimi mislimi mislijo na dom in domače.

»Ko bi naši fantje vedeli to!«

In zmislil se je Tineta, svoje rajne sestre sina, ki stoji v Galiciji in čaka, da ga ubije kdo, ki ga ni nikoli videl in ki si drug drugemu nikoli nista storila ničesar žalega. Da bi se vrnil! On in vsi fantje! Počakal jih bo, da jim bo potožil in povedal: vse je drugače sedaj pri nas, vse se je izpremenilo. —

Splazil se je v svoj kot brez večerje, saj ga gospodinja ni klicala. Opraviti ima sedaj s tem tujim vojakom, sedaj ko prezeba in strada njen mož kdo ve kje v tujih krajih. Splazil se je v svoj kot, legel na slamo in se odel s starimi cunjami. Pomolil je za Tineta in za fante, potem je začel kašljati kakor vsak večer. Naduha mu je stiskala prsi in mu jemala sapo. In on se je boril z njo vsak večer, kajti kdaj se še povrnejo fantje! Ko je premišljeval in pretehtaval, kaj vse jim potoži, ko se povrnejo, mu je začel spanec legati na oči in mu jih pripirali. Misli so mu blodile od kraja do kraja, od osebe do osebe in so šle v listnico ter pogledale po popotnem. Tedaj se je zasvetilo okrog njega v neznanski svetlobi. In sredi te svetlobe je obstal pred njim popotni. Bil je visoko vzravnan, oči so mu blaženo sijale, brada mu je belo padala po prsih.

»Polde,« je izpregovoril popotni, »vstani, da greva!«

»Kam?« je vprašal Polde.

»Na pot!«

In popotni je dvignil prst in pokazal.

»Ne,« je dejal Polde, »ne morem še! Počakal bom Tineta in fante, da jim povem. Nič ne bodo vedeli, kako je, ko se povrnejo. Počakal jih bom in jim potožil. Nabrati moram solz in gorja, da jim ga pokažem in porečem: pogledite!«

»Pa počakaj!« je rekel popotni in se čudno nasmehnil. Sklenil je roki in med njima se je zasvetil kelih, zlat in ves ožarjen. Iztegnil je roki proti Poldetu in se sklonil nad njim.

»Na, nabiraj vanj solze in gorja, da bo poln do vrha!«

Nato je izginil.

II.

»Kaj se mi je sanjalo ponoči?« je pomislil Polde, ko se je dvignil zjutraj na slami. »Ali se mi ni nekaj sanjalo? Ali ni stal popotni mož tu pred mano in — —«

Zgrozil se je. Misel, ki ga je težila že sinoči, mu je vznemirila srce. Vstal je, šel proti hlevu in pogledal v listje. Sklonil se je nad beračem, ga potresel z roko in obnemel: popotni se ni ganil. Ležal je pred njim dolg, izredno velik, z mirnim, jasnim obrazom, z zaprtimi očmi, tih. Mrtev.

»Bog mu daj večni mir,« je dejal Polde. »Ali je zmrznil, ali pa je že vedel in je legel le, da je umrl.«

Kaj naj počne zdaj z njim? Obrnil se je proti hiši. Na pragu je zadel ob vojaka in gospodinjo. Držala sta se za roke; ko sta zagledala Poldeta, sta jih naglo popustila.

»Kaj pa že ti laziš okoli!« se je zadrla gospodinja nanj.

»Po beraču sem pogledal. Zmrznil je ponoči — kakor sem bil rekel.«

»Kaj? Pa ravno pri meni? Kar urno mi ga spravi s poti, če ne, boš šel še ti!«

»K županu stopim.«

»Kamor hočeš, pa le hitro, da otroci ne izvedo!«

Jutro je bilo mrzlo, da so Poldetu šklepetali zobje. Pod nogami je škripalo in cvililo, burja je zavijala, gori v gorah je medlo. Polde se je stisnil in je šel na pot. Preden je prišel do župana, je imel vse solzne oči, da je komaj ločil sneg pred seboj.

Župan mu je dal sani in ga poslal z njimi k mizarju po rakev. Naloži ga, mu je naročil, in ga prepelji v mrtvašnico; pa župniku sporoči in izkoplji jamo; ko opraviš, se oglasi! —

Preden so otroci vstali, je odpeljal Polde popotnega na saneh.

»Nisi lahek,« je govoril med potjo, »odkod si prišel? Sam Bog vedi! In da si padel na rame ravno meni, sebi enakemu! Brez besede si onemel, brez sporočila.«

Pred vasjo si je odpočil; sedel je na rakev in si obrisal pot, kajti segrel se je bil.

»Samo povedati si mi prišel ponoči, da si umrl. Saj je bil to spomin, ali ne? Toda kaj si hotel s kelihom? Kadar bo poln. — — Kaj si hotel reči? — Opravek, ki ga bom imel s teboj, ne bo lahek. Slaboten sem — kdaj ti bom izkopal jamo, ko je zemlja tako zamrzla!« —

Zemlja je bila trda in zelo zamrzla; kakor da bi bil udaril ob kamen, se mu je zdelo, ko je pričel. Proti poldnevu je začel naletavati sneg, gosto, hitro, vedno gosteje. Burja je žalostno tulila med grobovi, jokala je okrog cerkve, okrog mrtvašnice, v kateri je čakal popotni. Dan se je prepeljal čez poldne, Polde je še kopal, se grabil

za prsa in lovil sapo, ki mu je uhajala. Koleni sta se mu tresli, ko je stal v jami in metal prst iz nje. Izmučenost ga je tiščala k dnu, da si je poželel leči, se zagrniti in zaspati. Ko je vrgel zadnjo lopato prsti iz jame, si je odpočil, si otrl pot in globoko vzdihnil. Po životu ga je spreletavala slabost. Kadar je zavila burja, mu je vrgla perišče snega v obraz. To mu je dobro delo. Vstal je, se napotil k županu in premišljeval o popotnem in naključju, ki ga je zvezalo z njim.

III.

»Dobro delo si napravil, Polde,« mu je rekel župan, »pa se bo še tebe kdo usmilil, ko prideš na vrsto.«

Nasmejal se mu je dobrohotno, mu naštel denarja na roko ter mu odrezal kos kruha. Nato je odprl omaro, posegel po steklenici, jo odmašil in mu natočil.

»Pogrej se, ná, ker si delal!«

Polde je nagnil kozarec z žganjem in izpil; po vsem životu ga je toplo izpreletelo in ga poživilo.

»Ali boš še pil?«

»Bom,« je prikimal.

»Le pij! Kar naliž si! — Beračev je veliko sedaj, kar vrste se, da Bog pomagaj! Ne vem, kje bom jemal. Le pij! — Poglej, že zopet prihaja ena!«

V vežo je vstopilo dekletce, drobčkano in premrlo in je boječe obstalo pred njima.

»Nežina!« je rekel Polde.

»Nežina. S tem je tudi križ. Mati jim je umrla, oče pa je na Ruskem nekje. — Mleka, kaj ne?«

Dekletce je pokimalo. Izpod strgane rute je potegnila steklenico.

Bil je to bled obrazek, boječ, tiha žalost je plavala čez oči. Ko je tako stala, se je tresla, od mraza ali od bojazni, kdo ve? Polde se je zazrl vanjo, mehkoba se mu je razlila po srcu. Žganje mu je zlezlo v noge, v glavo in mu potegnilo z zaspanostjo čez oči. Vse je postalo megleno pred njim, le srce je zaživelo, duša se neznansko prebudila; vstal bi, razširil roki in govoril, govoril.

Vstal je za dekletcem, ki je odhajalo in šel z njo.

»Ti si Nežina?«

»Nežina.«

»Kako ti je že ime?«

»Francka.«

»Res, Francka! — Sedaj ste kar sami otroci. Kdo pa gospodinji?«

»Jaz!« je tiho odgovorila.

»Pa zmoreš vse? No, saj si že velika! — Ali oče kaj piše?«

»Piše. Večkrat piše. Pravi, da je daleč — v Sibiriji. In nič ne ve, da je umrla mati. Vedno še piše njej —«

Tesno se je stisnila v raztrgano rufo; izpod trepalnic se ji je zasvetila solza.

»Pred tednom dni je zopet prišla karta na mater. Vprašujejo, če smo vsi zdravi in živi. Nas pa je tako strah.«

»Zakaj bi vas bilo strah?«

»Mati hodi nazaj — Vselej, kadar piše oče, pride mati ponoči. Vidimo jo, kako pride. Karta leži na mizi, pa se odpro vrata in pride. Vsa je bela in žalostna; gre proti mizi, pogleda, vzame karto v roko, jo bere in joče. Joče, jo poljubi ter odide. Nas pa je strah. Stiskamo se v postelji in si ne upamo dihati.«

Kaj naj ji reče? Ali je beseda, ki bi utolažila vso to bridkost, vse to gorje? Dušilo ga je v prsih, ga stiskalo za srce.

»Kaj mi poveš!« je dejal. »Da se vrača mati in joče! Nima miru v grobu, Bog se usmili! Še za mrtvimi v grob silijo krivice, ki se gode z nami in okoli nas! Kaj bo, ko bo izvedel oče! Kaj bo, ko bodo izvedeli naši fantje, kako je sedaj pri nas! — In prositi moraš okrog, kaj ne? Ali ti kaj dajo ljudje?«

»Malo. V hribe grem včasih, kjer imajo dosti — pa težko kaj izprosim. Roke dvignem in prosim. Saj Jožek je vedno lačen in Tonček in Metka tudi. In zebe nas. — Včeraj sem šla zopet v hribe, prosit moke in jajec, pa so me odganjali: Vrgli so mi suhih hrušek.«

»Trdi so ljudje,« je vzdihnil Polde. Segel je v žep in malho, pomolil dekletcu denar in kruh ter rekel.

»Ná, nesi domov! To sem prislužil danes, kaj bo meni! Vzemi in nesi domov!«

V tem hipu mu je objela srce velika sladkost, podobna dolgo iskani in naenkrat najdeni sreči. Dal je temu drobnemu, raztrganemu, osirotelemu dekletcu vse, kar je imel: kos kruha in fistih nekaj krajcarjev, ki mu jih je bil vrgel župan. Ta sladkost ga je ogrela po vsem telesu. Oči so se mu zasvetile, glas mu je postal mehak. Prijel je dekletce za roko in izpregovoril:

»Nič ne bodi žalostna, Francka! Sneženi dan se je prelil v jasno noč. Tisoč zvezd gleda z neba doli: To so božja očesca, ki vidijo vse. Vse vidijo: tebe in mene in fante in tvojega očeta, ki je daleč tam v tujih krajih. Nič se ne boj, Francka! Jaz bom počakal fantov in mož, da se vrnejo in jim bom povedal vse. Hodil bom okrog in bom nabiral gorje in solze, in ko pridejo, bom stopil prednje ter jim rekel: pogledite, tako je! Vse počakam, tudi tvojega očeta počakam in mu povem.«

Dekletce se je zmislilo očeta in je zajokalo. Solze so ji lile iz oči, drobno, urno, kakor da bi bile že dolgo pridržane. Polde je iztegnil svoji roki proti njej, jo prijel za bradico, da so mu kapale solze

v perišče. In glej, tedaj sta se mu izpremenili roki v zlat kelih in solze so lile vanj, lile, ga polnile, polnile do roba, tekle čez rob. Polde je obstrmel, se začudil, obraz se mu je zjasnil. Držal je ta zlati kelih dekletcu pod brado in vzkliknil:

»Kaj bo, ko je ta kelih že solz ene same sirote poln do roba!« --

MRZEL SMEHLJAJ.

Debeljak Tine.

Zastrla sem okna z zelenim, otrok.
Čutiš zeleno barvo mojih dlani
na licih... trepalnicah in očeh?
Ne krivi v krčih nasmeha, bolni...
ne trepetaj, da ne ugasneš lučke:
nad tvojim vzglavjem prižgala sem jo Mariji,
do roba nalila sem olja...

V mrzlici se treseš...
Kaj ti je presunilo beli ročici?
Zaobrnilo kalne oči? —
Nad vzglavjem zeleno utriplje plamen, bolni,
ne ugasni ga!

Joj, moj krik upihnil je lučko...
in ti se smehljaš tako mrzlo — moj mrtvi...

BIL SEM BAKLJA.

B. V.

Bil sem baklja sredi vijolične noči brez plamena in brez svetlobe.
Ti si prižgal me z zeleno lučjo pričakovanja.
Pred temnimi vrati prihoda Tvojega jočem vsak dan
v prahu stopnic pred zaklenjenim templom; krog in krog so obdale me
gobe

Gospod, o Gospod!

O kdaj boš prišel na perotih glorijske solnčnosijoče
kličem Te z molitvijo pastirjev pred Betlehemom,
nikamor ti vedeli niso postlati ko v gole jasli ovčjega hleva,
a preko vsega je šlo koprnenje v njih vpijoče:
Gospod, o Gospod!